Globálne vzdelávanie v slovenských školách

OBSAH

2 Komu je táto publikácia určená?

3 Prečo patrí globálne vzdelávanie do škôl?

4 Rámec globálneho vzdelávania

5 Princípy dobrého globálneho vzdelávania

6 Tematický rozmer globálneho vzdelávania

8 Ciele udržateľného rozvoja

13 Pedagogický rozmer globálneho vzdelávania

20 Ako pracovať s citlivými témami?

25 Ako zabezpečiť želaný priebeh hodiny?

27 Zhrnutie a záverečné tipy

KOMU JE TÁTO PUBLIKÁCIA URČENÁ?

Milá učiteľka, milý učiteľ,

práve máte v rukách publikáciu, ktorá je určená vám, učiteľkám a učiteľom základných a stredných škôl, študentom a študentkám vysokých škôl a všetkým ľuďom zaujímajúcich sa o globálne vzdelávanie (GV) a jeho praktické začlenenie do výchovno-vzdelávacieho procesu.

Publikácia sa príznačne začína otázkou a odpoveďou, prečo globálne vzdelávanie patrí do škôl. Je to často prvá otázka, na ktorú vyučujúci hľadajú odpoveď, keď sa prvýkrát stretnú s konceptom globálneho vzdelávania.

Ďalej vám publikácia priblíži základný rámec a základné princípy GV, pričom vás možno prekvapí, že o GV môžeme hovoriť len vtedy, ak sú globálne témy sprostredkované žiakom prostredníctvom relevatných pedagogických postupov. V časti "Tematický rozmer GV" sa okrem príkladov globálnych tém oboznámite s trvalo udržateľným rozvojom a Agendou 2030, ktorá sa zameriava na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja na celom svete vrátane Slovenska. V kapitole venujúcej sa pedagogickému rozmeru GV sa zas dozviete, aké postupy a metódy odporúčame na prinášanie týchto tém do tried za účelom celkového rozvoja kompetencií žiakov.

Globálne vzdelávanie môže do slovenských škôl priniesť nástroj ku komplexnému rozvoju kľúčových kompetencií žiakov. Slovenskému školstvu sa často vyčíta, že sa príliš zameriava na rozvoj vedomostí, zatiaľ čo zručnosti a postoje stoja v úzadí. Práve v tomto kontexte môže byť GV nástrojom, ktorý žiakom a žiačkam umožní rozvíjať ich zručnosti a postoje. Ako komplexný rozvoj kompetencií môže vyzerať v praxi, vám ukáže príklad aktivity globálneho vzdelávania a jej hĺbkový rozbor z pohľadu vedomostí, zručností a postojov.

Pridanou hodnotou tejto publikácie je kapitola "Ako pracovať s citlivými témami?". Pri výučbe GV sa často otvárajú citlivé témy, ktoré môžu vyvolávať emotívne reakcie či rozdeľovať triedu. Dočítate sa, aké prínosy pre žiakov a žiačky z otvárania takýchto citlivých tém vyplývajú. Tipy na zabezpečenie želaného priebehu hodiny spolu so záverečnými zhrnutím vám môžu poslúžiť ako odporúčania do hodín globálneho vzdelávania.

Želáme vám prínosné a inšpiratívne čítanie,

tím Človeka v ohrození

PREČO PATRÍ GLOBÁLNE VZDELÁVANIE DO ŠKÔL?

Globálne vzdelávanie (GV) prináša do škôl povedomie a hlbšie porozumenie aktuálnym témam, ktoré sa dejú „tu a teraz“ a ktorých aktérmi sú reálni ľudia, v reálnych situáciách, v rôznych kútoch sveta. Zároveň povzbudzuje deti a mládež k vlastnej aktivite v súlade s hodnotami globálneho vzdelávania. O jej podobe rozhodujú samy, na základe získaných vedomostí, zručností a postojov, ktoré im pomôžu zorientovať sa a rozhodnúť o dôležitosti a potrebnosti svojich krokov.

Hlavné dôvody, pre ktoré je prínosné začleňovať globálne vzdelávanie do výučby na školách, sú najmä tieto:

1. Náš svet sa zmenšuje, často sa o ňom vyjadrujeme ako o „globálnej dedine“, v ktorej každý z nás, bez ohľadu na vek a životnú situáciu, vplýva svojimi rozhodnutiami a činnosťou na životy ľudí z rôznych častí sveta (a naopak). Ak chceme, aby sa mladí ľudia vedeli v tomto prepojenom a vzájomne súvisiacom svete lepšie orientovať a pozitívne ho ovplyvňovať svojimi rozhodnutiami a činmi, potrebujú rozumieť procesom v pozadí našej „globálnej dediny“.

2. Globálne vzdelávanie nezahŕňa iba informácie a vedomosti o globálnych témach (ako napr. chudoba, migrácia, rodová rovnosť), ale taktiež poskytuje príležitosť na osvojenie si nových zručností a postojov, ktoré sú v kvalitnom vzdelávaní detí a mládeže považované za kľúčové. Ide najmä o schopnosť kritického myslenia, vyjadrenia svojho názoru či spolupráce v tíme. Vďaka globálnemu vzdelávaniu môžeme žiakov a žiačky pripraviť na súčasné výzvy tak, že sa naučia vnímať lokálne záležitosti v globálnom kontexte, vytvoriť si vlastný názor a na základe neho aktívne konať.

3. Žiaci a žiačky sa s globálnymi témami (ako napr. migrácia, zmena klímy či medzinárodný obchod) často stretávajú v médiách a vzbudzujú u nich prirodzený záujem. Včlenenie globálneho vzdelávania do vyučovania im umožňuje prehĺbiť svoju zvedavosť, lepšie porozumieť svetu, ako aj objaviť ďalšie nové témy v rámci rôznych predmetov.

4. Kombinácia zaujímavých aktuálnych tém a interaktívnych metód ich začleňovania do výučby zároveň vytvára príležitosť rastu pre všetky deti – aj pre tie, ktoré nie sú aktívne v bežnom vyučovacom procese.

5. Vzhľadom na to, že veľa z tém a cieľov globálneho vzdelávania ladí s vyučovacími odporúčaniami obsiahnutými v dokumente Pedagogicko-organizačné pokyny, a tiež sa prirodzene objavujú na niektorých predmetoch, nepredstavuje začlenenie globálneho vzdelávania pre pedagogický zbor ani pre žiakov a žiačky „prácu navyše“. Naopak, umožňuje tieto témy prinášať systematickejším a kreatívnejším spôsobom, či už priamo na hodinách jednotlivých predmetov, alebo v extrakurikulárnych aktivitách.

RÁMEC GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA

Cieľ

Celkovým cieľom globálneho vzdelávania je vzbudiť u mladej generácie záujem a hlbšie porozumenie tomu, aký vplyv má naše konanie na svet a naopak, ako podoba súčasného sveta ovplyvňuje naše životy. Rovnako ich motivuje k praktickému využitiu získaných poznatkov a zručností v reálnom živote, čím prispieva k lepšej príprave (nielen) detí a mládeže na život v súčasnom svete, ktorý je čím ďalej, tým viac prepojený, komplexný a premenlivý.

Čiastkovými prínosmi globálneho vzdelávania sú: zvýšený záujem žiakov o svet okolo nich, rozvoj schopnosti kriticky myslieť, nazerať na veci z rôznych perspektív, vyjadriť vlastný názor či pracovať v tíme a riešiť konflikty. Rozvíjajú sa v rámci neho tiež postoje ako empatia, solidarita a zodpovednosť.

Definícia

Podľa národnej stratégie pre globálne vzdelávanie je globálne vzdelávanie také, ktoré zdôrazňuje globálny kontext v učení (sa). Prostredníctvom neho dochádza **k zvyšovaniu povedomia o globálnych témach**, ktoré sa týkajú každého jednotlivca, k **rozvoju jeho kritického myslenia v týchto témach** a k hlbšiemu porozumeniu oblastí a tém, ktoré sa týkajú celého sveta. Témy globálneho vzdelávania poskytujú **priestor na zmenu postojov** jednotlivca a posilňujú **uvedomenie si vlastnej úlohy vo svete. Motivuje ľudí k zodpovednosti** a vychováva smerom **k osvojeniu si hodnôt aktívneho globálneho občana.**[1]

Na Slovensku používame termín globálne vzdelávanie ako zastrešujúci princíp, ktorého súčasťou je globálne rozvojové vzdelávanie (vzdelávanie o problematike rozvojových krajín a chudoby vo svete), environmentálne vzdelávanie, multikultúrne vzdelávanie, mierové vzdelávanie, ako aj vzdelávanie k ľudským právam v globálnom kontexte.

1 Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016. mzv.sk, [cit. 23. 1. 2019, 11:15h CET]. Dostupné na: https://www.mzv.sk/documents/30297/2649510/National+Strategy+for+Global+Education+for+2012+-+2016, str.1

PRINCÍPY DOBRÉHO GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA

Princípy dobrého globálneho vzdelávania tvorí 12 tipov, ktoré boli vytvorené spoločne s učiteľmi v Poľsku, a to na základe niekoľkoročných skúseností s prácou so študentmi a pedagógmi. Tieto princípy možno chápať ako referenčné body pre každodennú pedagogickú prax.

Ako vieme, že vyučovacia hodina spĺňa podmienky globálneho vzdelávania? Ako vieme, že to robíme dobre?

1. GV kladie dôraz na vzájomnú previazanosť a závislosť medzi globálnym Severom a globálnym Juhom. Neobmedzuje sa len na prezentáciu globálnych problémov.

2. GV predstavuje globálne procesy v ich lokálnom priestore, predstavuje ich dôsledky pre obyčajných ľudí, a nesnaží sa zbytočne zjednodušovať.

3. GV používa aktuálny a objektívny popis ľudí a udalostí, neposilňuje existujúce stereotypy.

4. GV poukazuje na príčiny a dôsledky globálnych javov, neobmedzuje sa na faktografiu a štatistiku.

5. GV poukazuje na význam vlastného zapojenia sa žiakov a žiačok v reakcii na globálne výzvy; neprezentuje pocit bezmocnosti a beznádeje.

6. GV vysvetľuje potrebu zodpovedného a dlhodobého angažovania sa v riešení globálnych výziev. Nie je o získavaní finančných prostriedkov na dobročinné účely.

7. GV rešpektuje dôstojnosť ľudí, nezameriava sa na prezentovanie necitlivých obrazových materiálov, ale hľadá rovnováhu v zobrazení reality, ktorú popisuje.

8. GV podporuje kritické myslenie a vytváranie si vlastného názoru na globálne témy; nepodporuje názory len jednej ideológie a neposkytuje rýchle a hotové odpovede.

9. GV podporuje porozumenie, solidaritu a empatiu, nezameriava sa len na súcit.

10. GV dáva hlas ľuďom, o ktorých hovorí, neprezentuje domnienky a neoverené teórie.

11. GV používa participatívne a interaktívne metódy; nie je limitované na pasívne, frontálne učenie.

12. GV sa zameriava na budovanie vedomostí, rozvíjanie zručností a zmenu postojov; neobmedzuje sa na transfer poznatkov.

TEMATICKÝ ROZMER GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA

Tematickú strechu definície by mal tvoriť **koncept trvalo udržateľného rozvoja**. Trvalo udržateľný rozvoj zahŕňa tri piliere – ekonomický, sociálny a ekologický. Tie sú rovnocenné, navzájom prepojené a zastúpené nielen na globálnej, ale aj lokálnej úrovni. Ak niektorý z pilierov nie je v rovnocennom postavení či zastúpení, nemôžeme hovoriť o trvalo udržateľnom rozvoji.

Koncept trvalo udržateľného rozvoja vychádza z tézy, že na Zemi, obrazne povedané, všetko so všetkým súvisí a zároveň, že tento vzťah nie je vždy vyvážený. Napríklad stav oceánov má čosi do činenia s hladom, naše energetické potreby s klimatickou zmenou a tá zas s odolnosťou našich miest voči náhlym zmenám počasia či s potravinovou bezpečnosťou. Rovnosť žien a mužov súvisí s dôstojnou prácou a chudobou.

V abstraktnejšej rovine si možno koncept trvalo udržateľného rozvoja predstaviť prostredníctvom diagramu uvedeného na strane 8. Pozostáva z troch prelínajúcich sa dimenzií – sociálnej, ekonomickej a ekologickej – ktoré by mali byť v rovnováhe.

Pre udržateľný rozvoj spoločnosti je nutné hľadať medzi nimi prienik tak, aby hospodársky a spoločenský pokrok nebol na úkor životného prostredia. Zachovanie kvalitného životného prostredia v zmysle zachovaných a funkčných ekologických vzťahov je rovnako dôležité ako rozvoj pokrok v oblasti hospodárstva a spoločnosti.

Súčasným i budúcim generáciám by sme mali zachovať možnosť uspokojovať svoje životné potreby, a pritom zachovávať prirodzené funkcie ekosystémov a neznižovať rozmanitosť prírody.

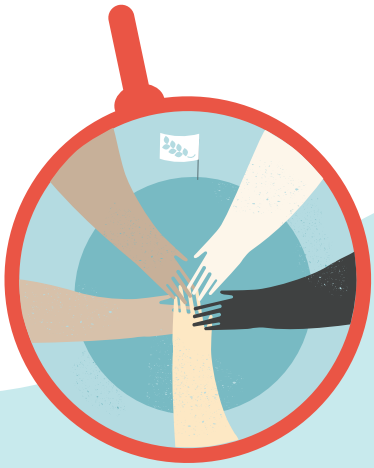

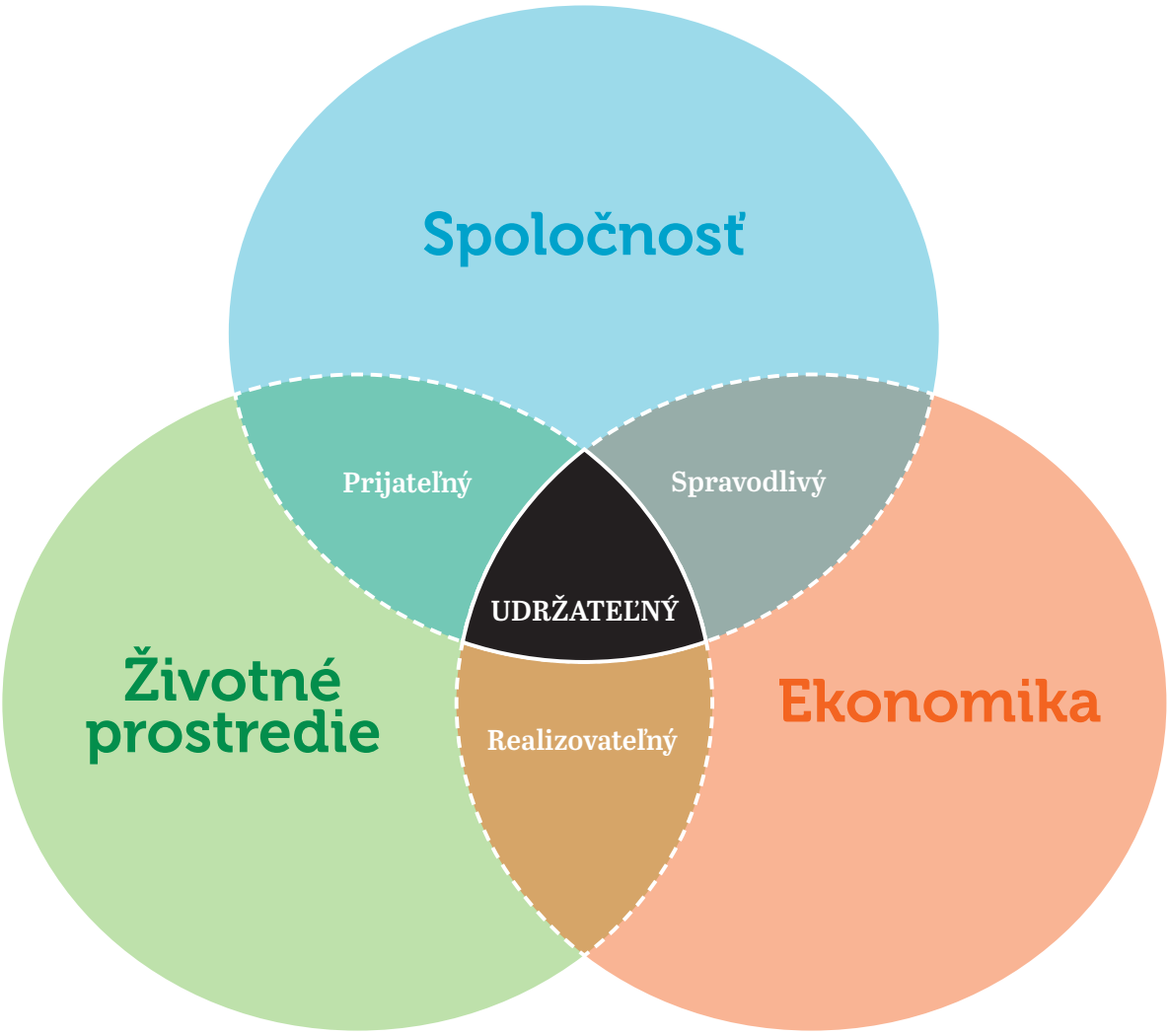

Treba však zdôrazniť, že hoci koncept udržateľného rozvoja pôsobí **na prvý pohľad ako environmentálna agenda, nie je to tak. Ide o zmes perspektív** (vrátane tej ekologickej, prípadne environmentálnej), **ktoré by mali byť v rovnováhe**. Podceňovať by sme tak nemali žiadnu z nich. Ak napríklad podceníme zmeny nášho životného prostredia (najvypuklejšia je zrejme globálna zmena klímy, ale aj extrémne znečisťovanie a ničenie oceánov), musíme rátať aj s dopadmi v ekonomickej či sociálnej sfére. Patrí medzi ne napríklad masívna migrácia či narastajúce medzinárodné konflikty, ktoré súvisia s bojom o vyčerpateľné zdroje.

Všetky tri piliere trvalo udržateľného rozvoja, t. j. ekonomický, sociálny a ekologický, sú navzájom prepojené.[2]

2 IVANIČ, P.: Podklad k operacionalizovanej definícii GV pre potreby analýzy.
Viac informácií ku globálnemu vzdelávaniu nájdete na portáli www.globalnevzdelavanie.sk

CIELE UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA

Spravodlivý, trvalo udržateľný a mierumilovný svet pre všetkých nie je len vysnívanou víziou budúcnosti. Od roku 2015 je zároveň záväzkom, ktorý stanovila Organizácia Spojených národov (OSN) pre všetky krajiny sveta v podobe sedemnástich Cieľov udržateľného rozvoja (ďalej len Ciele).

Ciele sú spísané v oficiálnom dokumente s názvom **Premena nášho sveta: Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj**, ktorý slúži ako výzva pre nás všetkých – občanov a občianky, vlády jednotlivých štátov, súkromný sektor a medzinárodné inštitúcie. V snahe splniť všetky ciele uvedené v Agende 2030 musia všetky sektory spolupracovať a hľadať spoločné riešenia globálnych výziev.

Sociálne, hospodárske a kultúrne otázky súvisiace s globálnym rozvojom sú často prepojené. Takisto sú prepojené aj všetky Ciele udržateľného rozvoja, ktoré si vyžadujú veľké spoločné globálne úsilie. Vďaka tejto prepojenosti a širokej škále Cieľov môžu prispieť k ich naplneniu aj žiaci a žiačky či školy samotné.

Otázka: *Čo je podľa vás najväčšia globálna výzva, ktorej v dnešnej dobe čelíme? K plneniu ktorých Cieľov udržateľného rozvoja by ste chceli prispieť? Aké aktivity by ste mohli realizovať vo vašej škole?*

Hlavný cieľ učiteliek a učiteľov

Cieľom 4.7 je do roku 2030 zabezpečiť, aby všetci žiaci a žiačky získali vedomosti a zručnosti potrebné na podporu trvalo udržateľného rozvoja – okrem iného aj prostredníctvom vzdelávania o témach, ako je trvalo udržateľný rozvoj, trvalo udržateľný životný štýl, ľudské práva a rodová rovnosť.

Zavádzanie GV do výučby môže byť jedným z nástrojov rozvoja kompetencií u detí a mládeže, ktorý podporí ich holistický rozvoj. Zároveň môže zavádzanie GV prispieť k aktívnemu zapojeniu mladej generácie pri napĺňaní Cieľov udržateľného rozvoja.

Ciele udržateľného rozvoja[3]

3 United Nations Information Service. Ciele udržateľného rozvoja. 2019 [cit. 09-04-2019]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/topics/sustainable_development_goals_background.html

TÉMY

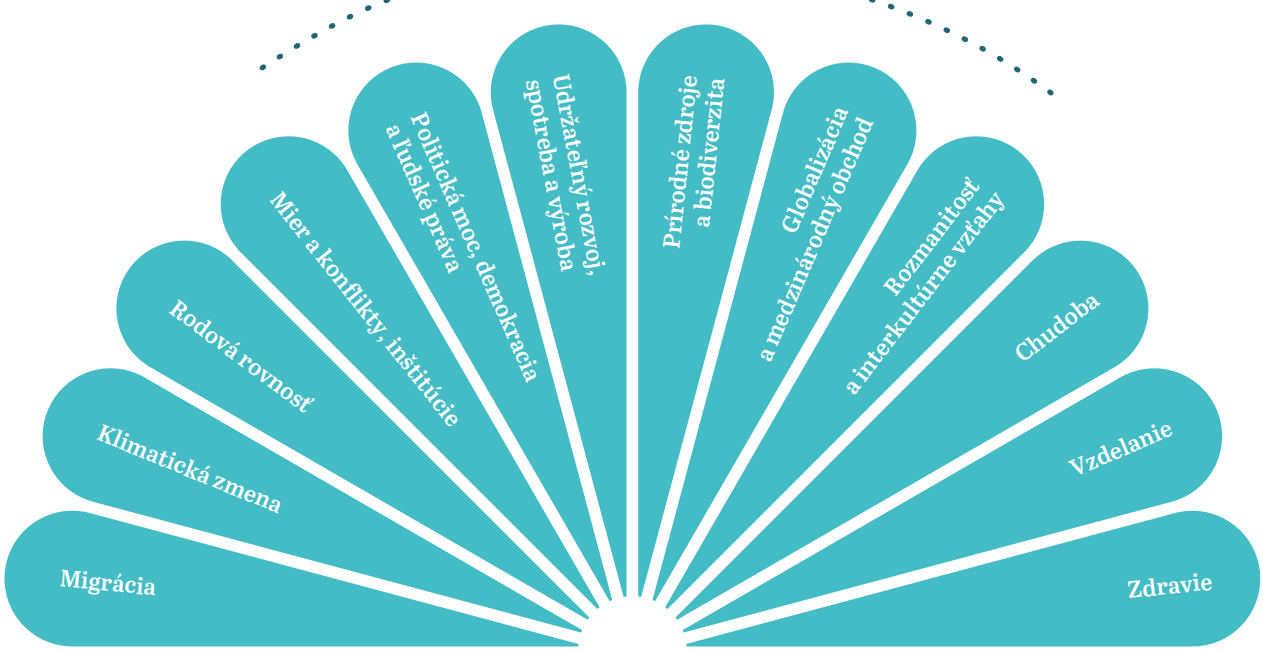

KOMPETENCIE

KOMPETENCIE GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA V PREDMETOVÝCH UČEBNÝCH OSNOVÁCH

- Predmetovo zamerané kompetencie vzťahujúce sa k štátnemu vzdelávaciemu programu.

KOMPETENCIE ROZVÍJANÉ POMOCOU GLOBÁLNYCH TÉM

- Získavanie a spracovanie informácií týkajúcich sa lokálnych a globálnych tém,
- analýza globálnych procesov a súvislostí,
- rozhodovanie sa s ohľadom na globálne súvislosti.

ĎALŠIE KĽÚČOVÉ KOMPETENCIE, KTORÉ GLOBÁLNE VZDELÁVANIE POMÁHA ROZVÍJAŤ

- PRÁCA S TEXTOM
  Napr. schopnosť efektívne triediť informácie týkajúce sa lokálnych a globálnych tém.
- KRITICKÉ MYSLENIE
  Napr. schopnosť premýšľať a diskutovať o citlivých a komplexných témach.
- KOMUNIKAČNÉ SCHOPNOSTI
  Napr. takto: akceptovať a rešpektovať protichodné názory a postoje ostatných.
- RIEŠENIE PROBLÉMOV
  Napr. takto: vytvoriť si vlastný názor na globálne otázky a dokázať ho vyjadriť.
- KREATÍVNE MYSLENIE
  Napr. takto: hľadať alternatívne riešenia globálnych problémov a následne o nich uvažovať.

RÁMEC GLOBÁLNEHO VZDELÁVÁNIA

HODNOTY

- udržateľnosť
- dôstojnosť
- spravodlivosť
- rovnosť
- sloboda
- rozmanitosť
- mier

POSTOJE

- rešpekt
- otvorenosť
- empatia
- integrita
- zodpovednosť
- solidarita

KĽÚČOVÉ PRVKY AKTÍVNEHO PRÍSTUPU:

Odhodlanie — Schopnosti/Kompetencie — Motivácia

... konať v záujme globálnej zmeny: dosiahnuť kolektívny blahobyt a udržateľný rozvoj

PRÍKLADY TÉM

MIGRÁCIA. Migrácia má vplyv na národné hospodárstvo, spoločnosť a kultúru. Aby sme mohli dostatočne porozumieť situácii v konkrétnej krajine, musíme brať do úvahy vývoj globálnej migrácie.

Prečo ľudia migrujú? Odkiaľ prichádzajú ekonomickí a politickí migranti či migrantky? Do akých krajín migrujú? Aké sú dôsledky migrácie pre hostiteľskú krajinu a pre krajinu pôvodu migrujúcich? Čo znamená tzv. odliv mozgov? Čo znamená pojem environmentálna migrácia? Čo núti utečencov a utečenky k úteku z ich rodnej krajiny? Aká je motivácia ekonomických migrantov a migrantiek k tomu, aby opustili svoju rodnú zem? Kam a prečo ľudia migrovali v minulosti a kam migrujú dnes?

KLIMATICKÁ ZMENA. Klimatická zmena patrí medzi najväčšie výzvy, ktorým musí ľudstvo v dnešnej dobe čeliť, keďže ovplyvňuje životy ľudí po celom svete. Má však aj významný vplyv na fungovanie ekonomiky, napríklad extrémne výkyvy počasia môžu spôsobiť nízku úrodu, ktorá môže v určitých prípadoch dokonca prispieť k prehlbovaniu medzinárodných konfliktov.

Aké sú príčiny a dopady klimatických zmien a ako im môžeme predchádzať? Ako sa môžeme prispôsobiť zmenám, ktoré už nastali, a ako ich môžeme zmierniť? Aká je (alebo aká by mohla byť) rola politiky, podnikania, vedy, hnutí aktivistov alebo jednotlivcov v procese klimatických zmien? Prečo je klimatická zmena považovaná za kontroverznú tému? Akým spôsobom klimatická zmena súvisí s ďalšími globálnymi javmi, ako sú napríklad migrácia, biodiverzita, vzdelanie či mier a konflikty?

RODOVÁ ROVNOSŤ. Podľa OSN nie je rodová rovnosť len všeobecné ľudské právo. Je to tiež základ trvalo udržateľného sveta, v ktorom ľudia žijú v mieri a prosperite. Zabezpečenie rovnoprávneho prístupu k vzdelávaniu, zdravotnej starostlivosti, dôstojnej práci a účasti na politickom a hospodárskom rozhodovaní pre ženy a dievčatá posilní hospodárstvo a celkovo prospeje spoločnosti a ľudstvu.

Akým nerovnostiam čelia ženy v dnešnom svete? Ako sa tieto nerovnosti v jednotlivých krajinách líšia? Čo môžeme my ako spotrebitelia, kolegovia, priatelia, rodinní príslušníci, chlapci a dievčatá urobiť, aby sme posilnili postavenie žien? Ako môže posilnenie postavenia žien podporiť budovanie mieru a spravodlivosti vo svete? Aké sú vhodné postupy na posilnenie postavenia žien a zabezpečenie rovnosti medzi pohlaviami?

MIER A KONFLIKTY, INŠTITÚCIE. Regionálne, národné a medzinárodné konflikty stále bránia rozvoju v mnohých krajinách. Preto zostáva riešenie konfliktov medzinárodnou prioritou. Akú úlohu v riešení konfliktov majú inštitúcie? Môžu fungujúce inštitúcie predchádzať konfliktom?

Čo spôsobuje konflikty? Ako môžeme konfliktom predchádzať? Aké sú možné riešenia konfliktov? Aký vplyv má na konflikty obchod so zbraňami? Aký dopad majú konflikty na spoločnosť, ekonomiku a jednotlivcov? Kto preberá (alebo kto by mal prebrať) zodpovednosť za riešenie medzinárodných konfliktov? Aká je spojitosť medzi demokraciou a mierom? Ako môžu inštitúcie konfliktom zabrániť? Aký vplyv majú inštitúcie na demokraciu?

POLITICKÁ MOC, DEMOKRACIA A ĽUDSKÉ PRÁVA. Ľudské práva a boj za demokraciu sú stále dôležitou výzvou. Politické režimy štátov a národné ekonomiky sú úzko prepojené a vzájomne závislé. Občania a občianky rôznych krajín tak môžu ovplyvniť situáciu aj vo vzdialených regiónoch či štátoch.

Je demokracia celosvetovo na vzostupe? Ako môžu jednotlivé národy podporovať demokraciu aj v zahraničí? Je suverenita štátu nadradená ľudským právam? Ako môžeme zaistiť dodržiavanie ľudských práv? Ako môžu suverénne štáty s protichodnými záujmami spolupracovať na dodržiavaní ľudských práv? Je demokracia nevyhnutnou podmienkou na dosiahnutie rozvoja?

UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ, SPOTREBA A VÝROBA. Blahobyt ľudstva stojí na troch základných pilieroch: spoločnosť, životné prostredie a hospodárstvo. Ak chceme fungovať udržateľne, musíme rozvíjať všetky tri piliere súčasne. Aj keď sme globálnymi spotrebiteľmi a spotrebiteľkami, výberom výrobku môžeme ovplyvniť situáciu v rôznych častiach sveta. Náš vplyv je teda spojený so zodpovednosťou za dopad, ktorý má výroba na hospodárstvo či životné prostredie.

Čo je trvalo udržateľný rozvoj? Ako môžeme zaistiť udržateľnosť hospodárstva? Ako vieme urobiť náš životný štýl udržateľnejším? Ako možno zabezpečiť rovnováhu medzi hospodárskym rozvojom a environmentálnou spravodlivosťou? Prečo je výroba v určitých častiach sveta lacnejšia? Kto je zodpovedný za pracovné podmienky vo vzdialených továrňach? Kto z globalizácie obchodu profituje a kto utrpí ujmu? Čo je to zodpovedná spotreba?

PRÍRODNÉ ZDROJE A BIODIVERZITA. Podobne ako iné živé organizmy, aj človek je súčasťou ekosystému a je závislý od prírody. Biodiverzita má veľký význam v ľudskom živote a poskytuje množstvo zdrojov, ktoré sú pre človeka veľmi dôležité. Niektoré z nich sú obnoviteľné, pokiaľ ich využívame rozumne, iné sú však vyčerpateľné. Využitie prírodných zdrojov trvalo udržateľným spôsobom teda zostáva kľúčovou globálnou výzvou.

Ako úpadok biodiverzity ovplyvňuje život človeka? Ktoré ľudské činnosti predstavujú najväčšiu hrozbu pre prírodu? Akým spôsobom ovplyvňujú globálne procesy lokálne zmeny ekosystému? Ako môžeme docieliť udržateľnosť? Ako môžu byť vyčerpateľné zdroje nahradené obnoviteľnými zdrojmi? Ako môžeme v prípade rôznych zdrojov riešiť „tragédiu spoločnej pastviny“, teda situáciu, kedy je určitý zdroj prečerpávaný, pretože patrí všetkým a nikto nie je ochotný znížiť jeho využívanie v obave, že ho iní aj tak vyčerpajú? Kto môže presadzovať trvalo udržateľné využívanie zdrojov?

GLOBALIZÁCIA A MEDZINÁRODNÝ OBCHOD. V dnešnej dobe je bežným zvykom konzumovať potraviny, ktoré pochádzajú z rôznych kútov sveta. Množstvo vyrobených potravín prevyšuje našu potrebu a napriek tomu nie je jedlo rozdelené spravodlivo – niekde je nadbytok potravín a dochádza tak k plytvaniu, zatiaľ čo inde je nedostatok a ľudia trpia hladom.

Je globalizácia nový fenomén? Prečo sa niektorým krajinám v globalizovanom svete darí lepšie ako iným? Ako liberalizácia obchodu ovplyvňuje hospodárstvo, spoločnosť a životné prostredie? Akým spôsobom nadnárodné spoločnosti ovplyvňujú domáci a medzinárodný trh? Ako môže medzinárodný obchod podporiť lokálne hospodárstvo? Ako vzniká finančná kríza a ako možno podobným krízam predísť? Kto zo svetového obchodu profituje a kto utrpí ujmu?

ROZMANITOSŤ A INTERKULTÚRNE VZŤAHY. Spoločnosť je čoraz rozmanitejšia. To znamená, že občania a občianky si musia navzájom rozumieť, aby mohli spoločne žiť. Interkultúrne vzťahy už nie sú len otázkou cestovania do iných krajín, ale stali sa súčasťou nášho každodenného života.

Ako ovplyvňuje kultúrna rozmanitosť naše životy? Aké výhody a výzvy so sebou prináša? Ako sa spolupráca v interkultúrnej skupine líši od spolupráce v homogénnej skupine? Ako môže byť dynamika skupiny ovplyvnená kultúrnou rôznorodosťou? Ako môžu kultúrne rozdiely obohatiť spoločnosť?

CHUDOBA. Chudoba je jednou z najväčších výziev všetkých čias, keďže postihuje miliardy ľudí po celom svete. Globálne prepojenia môžu chudobu nielen spôsobiť a prehĺbiť ju, ale taktiež môžu pomôcť hranicu chudoby prekonať.

Čo to znamená žiť v chudobe? Ako sa líši chudoba v rôznych krajinách sveta? Ako sa môže chudoba stať dedičnou? Ako sa ľudia môžu z chudoby dostať? Čo je potrebné urobiť na odstránenie chudoby na lokálnej a globálnej úrovni?

VZDELANIE. Vzdelanie je jedným z komponentov indexu ľudského rozvoja (HDI). Kvalitné vzdelanie by malo byť inkluzívne, spravodlivé a prístupné, najmä pre znevýhodnené skupiny ľudí. Vzdelanie je základným predpokladom na podporu trvalo udržateľného rozvoja. Vďaka vzdelaniu je možné odstrániť stereotypy a získať kompetencie, hodnoty a postoje, ktoré pomáhajú robiť kroky k vytvoreniu takého sveta, v akom by chceli žiť všetci.

Čo znamená pojem „kvalitné vzdelanie“? Ako všeobecné základné vzdelanie ovplyvňuje spoločnosť? Ako bojovať proti rodovým a spoločensko-ekonomickým rozdielom vo vzdelávaní? Čo môžeme urobiť pre zvýšenie počtu detí zapísaných do základných škôl? Ako môžeme prostredníctvom vzdelávacieho systému budovať trvalo udržateľný svet?

ZDRAVIE. Niektoré ochorenia sa prenášajú aj za hranice štátu, napríklad epidémie, ktoré zvyčajne nemožno zastaviť na lokálnej úrovni. V takýchto situáciách je potrebná medzinárodná spolupráca. Pri výrobe liekov na takéto choroby spolupracujú vedecké tímy z viacerých krajín a lieky sa následne distribuujú celosvetovo.

Aké kroky je potrebné urobiť na obmedzenie výskytu civilizačných ochorení? Prečo veľké množstvo ľudí stále trpí ochoreniami, ktorým je možné predchádzať? Kto by mal financovať výskum vakcíny proti malárii? Ako môžeme pozitívne ovplyvniť životy a zdravie ľudí, ktorí žijú ďaleko od nás? Je humanitárna pomoc riešením trápenia ľudí?

PEDAGOGICKÝ ROZMER GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA

Globálne vzdelávanie vychádza z konštruktivizmu[4], pričom kladie dôraz na **participatívne vzdelávacie postupy,** zameriavajúce sa nielen na kognitívne a psychomotorické, ale aj na afektívne vzdelávacie ciele, t. j. nielen na nadobúdanie vedomostí a zručností, ale aj **na zmenu hodnôt a postojov**.

Platí pritom, že ak vo vzdelávaní chýba ktorýkoľvek element (či už globálne témy a prepojenia, alebo relevantné pedagogické postupy), potom nemôžeme hovoriť o globálnom vzdelávaní. Ak napríklad žiakom a žiačkam poskytneme v rámci frontálnej výučby prednášku o klimatickej zmene, nejde o globálne vzdelávanie.

Pre naplnenie cieľov globálneho vzdelávania by bolo potrebné zameniť metódy frontálnej výučby za konštruktivistické pedagogické postupy (alebo k nim smerovať) s cieľom podporiť u cieľovej skupiny aj rozvoj v afektívnej oblasti, t. j. zmeny v jej postojoch a hodnotách.

Globálne vzdelávanie je komplexný prístup k štúdiu a k výučbe. Neprináša iba témy súvisiace s globálnymi prepojeniami vo svete, ale zároveň navrhuje aj špecifické spôsoby, akým sa tieto témy majú otvárať. Kombinácia aktuálnych tém a interaktívnych metód, vychádzajúcich z potrieb detí a mládeže, je dokonalým predpokladom pre úspešný rozvoj **kompetencií**, ktoré sú veľmi dôležité pre život v dnešnom globalizovanom svete.

KOMPETENCIE

Z pedagogického pohľadu mať kompetenciu znamená, že „človek disponuje súborom vzájomne prepojených vedomostí, zručností, schopností a postojov, ktorý mu umožňuje úspešne zvládnuť rôzne životné (osobné, pracovné, sociálne) situácie. Mať určitú kompetenciu ďalej znamená, že sa v určitej prirodzenej situácii dokážeme primerane orientovať, adekvátne reagovať a následne aktivizovať vhodnú činnosť, zaujať prínosný postoj.”[5]

4 Viac informácií nájdete na stránke vzdelávacieho projektu Concept to Classroom: http://www.thirteen.org/edonline/concept2class/constructivism/

5 SUCHOŽOVÁ, E.: Rozvíjanie a hodnotenie kľúčových kompetencií v edukačnom procese. Metodicko-pedagogické centrum, 2014, [cit. 23. 1. 2019, 11:15h CET]. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/suchozova.pdf, str. 8

Na základe tejto definície aj v rámci globálneho vzdelávania rozlišujeme tri aspekty kompetencií, ktoré sa u žiakov a žiačok snažíme rozvíjať:

Kognitívna zložka – vedomosti	Psychomotorická zložka – zručnosti	Afektívna zložka – postoje a hodnoty
Napr. získavanie informácií týkajúcich sa lokálnych a globálnych tém	**Napr. triedenie a analýza informácií a ich súvislostí**	**Vyhodnocovanie a rozhodovanie sa s ohľadom na globálne súvislosti**
Študenti a študentky sa učia o lokálnom a svetovom obchode a jeho pravidlách. Zároveň zhromažďujú príklady férových aj neférových obchodných praktík.	*Študenti a študentky analyzujú súvislosti a rôzne dopady medzinárodného obchodu na spoločnosť, hospodárstvo a životné prostredie v rôznych krajinách sveta (napr. vytváranie pracovných miest, posilnenie ekonomiky, vplyv na environmentálne problémy).*	*Študenti a študentky vyhodnocujú predošlú analýzu. Diskutujú o tom, ako sa globálne problémy viažu na ich životy a či a aké kroky sú alebo nie sú ochotní podniknúť na ich riešenie (napr. či sa budú zaujímať o reformu systému medzinárodného obchodu alebo či budú mať väčší záujem o kúpu fair trade produktov).*

V rámci globálneho vzdelávania je dôležité rozvíjať u detí a mládeže všetky tri zložky kompetencií, aby sa naplnil jeho primárny cieľ.

POSTOJE A HODNOTY

Ako sme už zdôrazňovali, globálne vzdelávanie presahuje obyčajné odovzdávanie znalostí, pretože častokrát zahŕňa aj hlbšie sebapoznanie a vyzýva ku konaniu v súlade so svojimi postojmi a hodnotami. Pri globálnom vzdelávaní je preto obzvlášť dôležité pracovať okrem vedomostí a zručností aj s treťou zložkou kompetencií - s postojmi a hodnotami. Bez pevného systému hodnôt a postojov žiaci zostávajú len v teoretickej rovine riešenia globálnych problémov a prídu tak o možnosť aplikácie nadobudnutých poznatkov a zručností v praxi.

Príklady postojov a hodnôt, ktorých rozvoj globálne vzdelávanie podporuje u žiakov:

REŠPEKT predstavuje hodnotu, ktorá zahŕňa úctu k jedinečnosti a odlišnosti človeka a zároveň obdiv jeho pozitívnych vlastností.

> ***V kontexte vyučovania:*** Žiaci a žiačky chápu, že ľudia majú odlišné názory alebo pohľady na svet, ku ktorým je potrebné pristupovať s rešpektom. Rešpektovať neznamená nevyhnutne s odlišným názorom súhlasiť.

EMPATIA predstavuje hodnotu, pre ktorú je charakteristické emocionálne stotožnenie sa s videním, cítením či chápaním druhého.

> ***V kontexte vyučovania:*** Žiaci a žiačky sú schopní vcítiť sa do pocitov a konania druhej osoby. Na základe tohto vcítenia vedia následne pochopiť emócie, motívy a snahy, ktoré druhá osoba nevyjadruje v slovách priamym spôsobom.

INTEGRITA označuje celistvosť, nedotknuteľnosť, súlad všetkých štruktúr a funkcií osobnosti.

> ***V kontexte vyučovania:*** Žiaci a žiačky si budujú integritu tak, že si uvedomujú svoju identitu (kto som, do akej spoločenskej skupiny patrím, aké postoje a hodnoty sú pre mňa dôležité) a zároveň podľa toho konajú v rôznych (aj náročných) situáciách.

ZODPOVEDNOSŤ predstavuje hodnotu, podľa ktorej človek koná tak, ako je v súlade s jeho presvedčeniami a hodnotami správne alebo potrebné, a následne za svoje konanie vie prijať dôsledky.

> ***V kontexte vyučovania:*** Žiaci a žiačky chápu, aký vplyv má ich konanie na lokálne a globálne problémy. Sú si tiež vedomí, že sú schopní veci ovplyvňovať, a tak prispievať k spravodlivejšiemu, pokojnejšiemu a udržateľnejšiemu svetu.

SOLIDARITA ako hodnota v sebe zahŕňa súdržnosť, skupinovú morálnu a materiálnu podporu vyjadrenú úzkou spoluprácou.

> ***V kontexte vyučovania:*** Žiaci a žiačky sa vnímajú ako súčasť globálnej komunity, reagujú na porušovanie práv nielen v ich lokálnej komunite, ale aj v globálnom rozsahu. Podporujú tých, ktorých práva sú porušované.

OTVORENOSŤ ako hodnota zahŕňa ochotu osoby pozerať sa na veci s otvorenou mysľou a akceptovať rôzne hodnotové systémy, aj keď sú protichodné k jej vlastným. Rovnako táto hodnota reprezentuje pripravenosť podeliť sa s druhými o svoje vlastné myšlienky, názory a pocity v záujme lepšieho vzájomného porozumenia.

> ***V kontexte vyučovania:*** Žiaci a žiačky si uvedomujú, že ľudia vyznávajú rôzne náboženstvá, majú rôzne hodnoty a postoje, ktoré ovplyvňujú ich správanie a konanie. Sú v tomto kontexte pripravení kriticky myslieť a zároveň podeliť sa o svoje názory a pocity.

KĽÚČOVÉ KOMPETENCIE, KTORÉ GLOBÁLNE VZDELÁVANIE POMÁHA ROZVÍJAŤ

Globálne vzdelávanie prispieva k rozvoju kompetencií, ktoré má za cieľ rozvíjať aj náš vzdelávací systém a ktoré sú považované za kľúčové pre efektívne fungovanie v osobnom a profesijnom živote.

V základnom strategickom dokumente slovenskej vlády pre oblasť výchovy a vzdelávania, v projekte MILÉNIUM – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov, patrí rozvíjanie kľúčových kompetencií medzi hlavné ciele. (Suchožová, 2014)[6]

Za kľúčové kompetencie sa v tomto dokumente považujú:

Komunikačné schopnosti a spôsobilosti	Znamenajú schopnosti ústne a písomne sa vyjadrovať, vysvetľovať, čítať s porozumením, vyhľadávať, uchovávať poznatky v pamäti a používať ich, komunikovať a tvoriť informácie, a to aj v cudzích jazykoch.
Personálne a interpersonálne schopnosti	Zahŕňajú schopnosti samostatne sa celý život vzdelávať, regulovať svoje správanie, tvoriť progresívne medziľudské vzťahy, preberať zodpovednosť za svoje rozhodnutia, pracovať v tíme, starať sa o svoje zdravie a životné prostredie, rešpektovať všeľudské etické hodnoty, uznávať ľudských práv a slobôd.
Tvorivé a kritické riešenie problémov	Schopnosti identifikovať a analyzovať problémy, navrhovať riešenia, reflexívne ich zhodnocovať a učiť sa z nich, vedieť pracovať aj v náročných, záťažových podmienkach.
Práca s modernými informačnými technológiami	Zastrešuje zručnosti pracovať s osobným počítačom, internetom, využívať rozličné informačné zdroje a informácie v pracovnom aj mimopracovnom čase.
Formovanie občianskej spoločnosti	Zahŕňa schopnosť žiakov a žiačok prispievať na miestnej, štátnej, európskej i globálnej úrovni k rozvíjaniu demokratického systému spoločnosti, k trvale udržateľnému hospodárskemu a sociálnemu rozvoju štátu, so zodpovednosťou voči životnému prostrediu a zachovaniu života na Zemi.

V odbornom a prírodovednom vzdelávaní medzi kľúčové kompetencie zaraďujeme aj **realizáciu numerických, symbolických aplikácií**.

Globálne vzdelávanie pomáha študentom a študentkám predovšetkým porozumieť dnešnému komplexnému svetu, teda tomu, akým spôsobom sú prepojené rôzne regióny a komunity. Kompetencie, ktoré sa k tomu primárne viažu, sú: získavanie informácií o globálnych otázkach, analýza súvislostí a globálnych procesov a následné vyhodnotenie a rozhodovanie, ako v danej súvislosti konať v reálnom živote.

Ako tieto schopnosti pomôžu deťom a mládeži osvojiť si kľúčové kompetencie, definované v projekte MILÉNIUM – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike?

6 SUCHOŽOVÁ, E.: Rozvíjanie a hodnotenie kľúčových kompetencií v edukačnom procese. Metodicko-pedagogické centrum, 2014, [cit. 23. 1. 2019, 11:15h CET]. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/suchozova.pdf, str. 16

PRÍKLAD AKTIVITY GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA

Odíde Manu do Bombaja?[7]

V rámci tejto aktivity sa môžu žiaci a žiačky vcítiť do životnej situácie mladého človeka žijúceho vo vidieckej oblasti Indie, ktorý zvažuje všetky argumenty za a proti tomu, či sa presťahovať do veľkomesta.

POSTUP:

EVOKÁCIA:

1. Upravte triedu tak, aby mohli žiaci a žiačky pracovať v štvorčlenných skupinách. Do každej skupiny dajte prázdny list papiera. Každej skupine dajte tiež v obálke rozstrihané kartičky s informáciami – indíciami príbehu mladého Inda (príloha).
2. Vyzvite žiakov a žiačky, aby zostavili z ústrižkov zmysluplný text. Majú na to 7 minút. Môžete im poradiť, aby sledovali jednotlivé postavy v príbehu, všímali si, aký je ich vzťah k Manuovi, kde žijú a ako sa im darí.
3. Po siedmich minútach práce vyzvite jednu skupinu, aby celý príbeh prečítala. Rýchlou diskusiou v celej triede si odsúhlaste, či je príbeh správne zostavený.
4. Na tabuľu zatiaľ napíšte „mapu“ osôb, o ktorých sa v príbehu hovorí. Manu je uprostred a „mapa“ je zostavená podľa vzťahu týchto postáv k Manuovi a podľa miesta, kde žijú (Bombaj alebo Ambesawali).

UVEDOMENIE:

5. Úlohou jednotlivých tímov je extrahovať a vyhodnotiť informácie z príbehu, a tiež vcítiť sa do situácie Manua a posúdiť, ako by sa na základe informácií dostupných na kartičkách rozhodli na jeho mieste:
   - Ako by ste sa rozhodli na jeho mieste vy?
   - Čo by bolo pre vaše rozhodnutie najdôležitejšie, čo menej dôležité a čo nepodstatné?
   - Roztrieďte informácie na tie, ktoré podľa vás patria medzi príčiny odchodu ľudí z indického vidieka do miest, a na tie, ktoré zavážia pri ich rozhodnutí zostať.
   - Ktoré kartičky by ste zaradili medzi ekonomické, sociálne a environmentálne dôvody migrácie?
6. Vyzvite jednotlivé skupiny, aby prezentovali svoje riešenia. Niektoré z úloh nemajú správne alebo nesprávne odpovede, nechajte im preto priestor, aby svoje názory dostatočne vyargumentovali. Rozhodnutia skupín sa môžu vzájomne odlišovať, využite to na rozvinutie diskusie. Čas trvania tejto časti je asi 14 minút – t. j. každá skupina má dve až tri minúty na prezentáciu, podľa počtu žiakov a žiačok v triede; ak sa vám tento čas zdá príliš krátky, zvážte vytvorenie väčších ako štvorčlenných skupín.
7. Všetkým vysvetlite, že prostredníctvom prípadovej štúdie spoznali faktory, ktoré pôsobia na migráciu vidieckeho obyvateľstva (nielen v Indii) do veľkomiest. Vymenujte ich, prípadne ich zaveste napísané na papieri na tabuľu alebo premietnite cez dataprojektor (toto si pripravte vopred). Môžete pripomenúť, že práve vnútroštátna migrácia v štátoch ako India, Čína či Indonézia má najväčší vplyv na enormný rast mestskej populácie v Ázii.

REFLEXIA:

8. Vyzvite žiakov a žiačky, aby hovorili o tom, aké diskusie vznikali v jednotlivých skupinách – či sa zhodli, v čom sa zhodnúť nevedeli, čo ich prekvapilo na názoroch a argumentácii ostatných.
9. Vyzvite ich, aby kládli doplňujúce otázky spolužiakom a spolužiačkam, ktorých postoj ich prekvapil. Teraz majú šancu lepšie im porozumieť.
10. Ak uznáte za vhodné, vyzvite ich, aby povedali, či im niektoré názory ostatných pripadajú neprijateľné a prečo. Veďte o nich diskusiu.

7 ZAJAC, Lukáš a kol. Globálne vzdelávanie vo vyučovaní predmetu geografia na stredných školách. Bratislava: Človek v ohrození, o. z., 2015, s. 59 [cit. 23-01-2019]. Dostupné na: http://www.globalnevzdelavanie.sk/system/tdf/pdfs/cvo_gv_geografia_web.pdf?file=1&type=node&id=1313&force

AKÉ KOMPETENCIE POMÁHA TÁTO AKTIVITA ROZVÍJAŤ?

Ak je aktivita realizovaná podľa návodu a v súlade so zásadami metodiky globálneho vzdelávania, majú žiaci a žiačky šancu si v rámci nej osvojiť všetky tri zložky kompetencií (vedomosti, zručnosti, postoje a hodnoty), ktoré v mnohých aspektoch priamo súvisia s kľúčovými kompetenciami, ako ich uvádza projekt Milénium:

VEDOMOSTI

V oblasti vedomostnej/kognitívnej dokážu žiaci a žiačky po absolvovaní tejto aktivity:

V oblasti geografie:

a. definovať pojmy ako rozmiestnenie obyvateľstva, mechanický pohyb, migrácia, sídla, chudoba, nezamestnanosť, životná úroveň, kvalita života, urbanizácia, mestá, veľkomestá;

b. vymenovať hlavné charakteristiky regiónov (Ázia) či štátov (India) a uviesť príklady problémov, s ktorými sa miestni obyvatelia potýkajú.

V rámci globálneho vzdelávania:

a. vymenovať rôzne (ekonomické, sociálne a environmentálne) dôvody a dopady migrácie obyvateľstva;

b. poznať a opísať problémy života obyvateľov veľkomiest vo vyspelých a menej rozvinutých krajinách sveta;

c. poznať a opísať aktuálne problémy svetového hospodárstva a príčiny zväčšujúcej sa priepasti medzi bohatými a chudobnými.

ZRUČNOSTI

V oblasti zručnostnej/psychomotorickej dokážu žiaci a žiačky po absolvovaní tejto aktivity:

Práca v skupine:

- spolupracovať so spolužiakmi a spolužiačkami pri triedení informácií a zostavovaní príbehu;
- vyhodnotiť spoluprácu a jej priebeh v reflexii.

Práca s textom:

- zhromaždiť a usporiadať informácie v rozstrihanom príbehu do zmysluplného textu;
- urobiť rozbor súvislostí, klasifikovať príčiny a dôsledky Manuových krokov.

Kritické myslenie/ Práca so spornými a komplexnými témami:

- vytvoriť si vlastný názor na komplexnú tému migrácie;
- argumentovať v prospech svojho názoru, a to aj napriek iným názorom spolužiakov a spolužiačok (bez nutnosti s nimi súhlasiť);
- porovnať, dať do protikladu rôzne pohľady na tému migrácie.

Komunikačné zručnosti:

- vyjadriť vlastnými slovami svoj názor na tému migrácie a Manuov príbeh;
- pripraviť si argumenty na podporu svojich tvrdení na základe získaných informácií;
- preukázať porozumenie názorom ostatných v rámci diskusií v skupine a s celou triedou;
- tvoriť dodatočné otázky pre spolužiakov a spolužiačky ku nedostatočne vysvetleným argumentom.

Riešenie problémov:

- vyriešiť prípadné nezhody pri skupinovej spolupráci;
- vyvodiť spoločný záver na základe rôznych informácií a názorov jednotlivých členov a členiek skupiny;
- zhodnotiť tímovú spoluprácu, uviesť jej výhody a nevýhody.

Kreatívne myslenie:

- kombinovať dané informácie rôznymi spôsobmi, vytvoriť si vlastnú verziu Manuovho príbehu;
- navrhnúť alternatívne riešenia Manuovho príbehu.

POSTOJE

V oblasti afektívnej si žiaci a žiačky rozvíjajú:

Empatiu:

- Prejavujú ochotu prijať podnety z príbehu o životnej situácie Manua.
- Reagujú na ne aktívne.
- Akceptujú (alebo až preferujú) hodnotu empatie ako pomôcku pri snahe porozumieť iným a ich odlišným názorom.

Otvorenosť:

- Prejavujú ochotu vypočuť si a prijať názory ostatných, aj keď sú protichodné k ich vlastným.
- Reagujú na ne aktívne otázkami, snahou im porozumieť.
- Akceptujú (alebo až preferujú) hodnotu otvorenosti v diskusii ako nevyhnutnú podmienku pre diskusiu o komplexných témach.

Rešpekt:

- Prejavujú ochotu prijať protichodné názory od iných na diskutované témy.
- Prejavujú ochotu vyjadriť svoj názor aktívne, ale s rešpektom voči rôznym protichodným názorom spolužiakov.
- Akceptujú (alebo až preferujú) hodnotu rešpektu v diskusii ako nevyhnutnú podmienku pre spoluprácu s inými.

Na tejto ukážke sme sa pokúsili demonštrovať, že väčšina aktivít globálneho vzdelávania je koncipovaná tak, aby rozvíjali všetky tri zložky kompetencií na rôznych stupňoch ich rozvoja a aby v čo najväčšej miere korešpondovali so súčasne definovanými kľúčovými kompetenciami v školskom výchovno-vzdelávacom procese.

AKO PRACOVAŤ S CITLIVÝMI TÉMAMI?

PREČO PRINÁŠAŤ DO TRIED CITLIVÉ GLOBÁLNE TÉMY?

Mladí ľudia sa postupne stávajú plnohodnotnými členmi spoločnosti. Často už osobne pociťujú dopad globálnych vplyvov na svoje životy alebo spoločenské skupiny, do ktorých patria. A tiež vnímajú lokálne a globálne problémy prostredníctvom médií. V živote sa už stretávajú so širokou škálou tém, vyvolávajúcich v ich okolí rozdielne až protichodné názory. Na to, aby mladí ľudia vedeli, ako s nimi zaobchádzať a ako čeliť podobným výzvam v globálnom svete, si potrebujú rozvíjať kompetencie globálnych občanov a občianok, zodpovedných za svoje názory či konanie.

Začlenenie týchto tém do výučby umožňuje žiakom a žiačkam predovšetkým skúmať a oboznamovať sa s vlastnými hodnotami a názormi, ako aj s hodnotami a názormi ostatných. Navyše, niektorí z nich sa môžu v triede cítiť znevýhodnení z mnohých dôvodov. Môže to byť napríklad kvôli finančným problémom v rodine, kvôli ich etnicite, pohlaviu, sexuálnej orientácii, náboženstvu, zdravotnému postihnutiu alebo aj kvôli tomu, že patria do inej sociálnej skupiny. Práve školy by mali byť miestom, kde majú možnosť vyššie spomenuté témy v pokoji pochopiť, spracovať ich a zaujať k nim postoj.

ČO SÚ CITLIVÉ TÉMY?

Nie je možné jasne definovať, ktoré témy sú citlivé, pretože témy, ktoré sú v jednej spoločnosti úplne bežné, môžu byť v inej kultúre naopak považované za veľmi citlivé. Zvyčajne sú to však tie, ktoré sú emotívne a vzbudzujú v diskusii emócie ako napríklad hnev či smútok. Je preto vždy dôležité vopred zvážiť, ako by mohli žiaci a žiačky na danú tému reagovať. V určitých prípadoch môžu mať aj rodičia či komunita výhrady voči niektorým témam, a preto si treba dôkladne premyslieť, akým spôsobom a s akým zámerom môžete tieto témy na pôde školy otvoriť a diskutovať o nich.

Vo všeobecnosti však môžeme ako citlivé označiť témy:

- ktoré radikálne polarizujú alebo rozdeľujú spoločnosť – ako migrácia, úsporné opatrenia, spolužitie väčšiny s menšinami;
- ktoré sa týkajú osobných hodnôt a presvedčenia – rasizmus, politický postoj, sexuálna orientácia, náboženstvo;
- ktoré môžu vytvoriť protichodné názory – historické udalosti, vojnové konflikty;
- ktoré môžu vyvolať emotívne reakcie – trest smrti, testovanie na zvieratách, potraty.

Otázka: *Aké sú citlivé alebo kontroverzné globálne témy vo vašej škole? Čo spôsobuje ich citlivosť?*

AKÁ JE ÚLOHA UČITELIEK A UČITEĽOV?

Pedagogický zbor zohráva v procese vzdelávania detí a mládeže v týchto témach kľúčovú úlohu, pretože im pomáha:

OTVÁRAŤ CITLIVÉ TÉMY V BEZPEČNOM PROSTREDÍ

Pri otváraní citlivých tém v triede je potrebné zaistiť bezpečné prostredie, spravodlivé ku všetkým zúčastneným, ktoré umožní otvorene sa rozprávať. Zároveň by pri otvorenej diskusii mali byť dodržané základné demokratické hodnoty a hodnoty ľudskej dôstojnosti. Z tohto dôvodu je dôležité vysvetliť žiakom a žiačkam aj to, prečo sú nenávistné výroky či iné útoky na názory a postoje iných nevhodné alebo až neprípustné.

V ideálnom prípade je vhodné hodinu s citlivou témou vopred naplánovať: zvoliť najvhodnejšiu metódu k prediskutovaniu danej témy, venovať priebežne čas budovaniu vzťahu so žiakmi a žiačkami aj medzi nimi navzájom a spoločne si vytvoriť pravidlá, ktoré by mali všetci (vrátane učiteľky alebo učiteľa) dodržiavať. Aj napriek tomu sa môže stať, že v triede či mimo nej vzniknú neočakávané vypäté situácie. Práve kvôli tomu je potrebné pripraviť sa na hodinu vopred a vzniknutú situáciu hneď adekvátne riešiť.

V rámci diskusie má každý v triede priestor sa zapojiť a vyjadriť svoj názor. Je však potrebné stanoviť si jasné pravidlá. Tu je pár tipov:

- Vždy rozpráva len jedna osoba.
- Reagujeme na vyjadrenie, nie na človeka, ktorý ho povedal.
- Vyjadrujeme sa slušne.
- Rešpektujeme názory ostatných, aj keď s nimi nesúhlasíme.
- Vysvetlíme, prečo máme taký názor alebo prečo hovoríme to, čo hovoríme.
- Každý bez rozdielu má právo sa vyjadriť. Ak sa niekto vyjadriť nechce, nenútime ho.

Otázka: *Aké môžu byť základné otázky pri vytváraní pravidiel diskusie?*

ROZVÍJAŤ VEDOMOSTI, KTORÉ POTREBUJÚ NA TO, ABY DOKÁZALI TÉMAM POROZUMIEŤ A VYTVORIŤ SI VLASTNÝ NÁZOR

Od učiteľov a učiteliek sa pritom neočakáva, že budú mať odpovede na všetky otázky. V skutočnosti neexistujú žiadne správne alebo nesprávne odpovede. Práve diskusie na citlivé témy podnecujú deti i dospelých k hlbšiemu – a najmä spoločnému – skúmaniu týchto tém. Vďaka aktívnej účasti v diskusiách sa mladí ľudia učia vytvárať si vlastné názory, rešpektovať názory iných, zvažovať rôzne hľadiská či postoje a riešiť konflikty. Tieto zručnosti im umožňujú mať pri riešení náročných situácií v bežnom živote (v rodine alebo v kolektíve) vyjasnený svoj postoj a vedieť si ho obhájiť.

Učiteľka či učiteľ by mal v diskusii na citlivé témy vedieť posúdiť kedy, ako, za akých okolností a či vôbec je žiaduce vyjadriť svoj osobný pohľad na danú tému. Do akej miery je možné alebo dokonca nevyhnutné zastávať k danej problematike neutrálny postoj? Aby učiteľ lepšie zvládol náročnú diskusiu v triede, mal by si svoj postoj k citlivej otázke vopred ujasniť, aby mohol byť transparentný a nepociťoval neistotu pri svojich reakciách.

Možné prístupy pri vedení diskusie sú:

- Neutrálny alebo nestranný sprostredkovateľ – nikdy nevyjadruje svoj osobný postoj, poskytne spravodlivú a vyváženú škálu pohľadov na danú tému či konkrétnu problematiku.
- Transparentný postoj – vyjadruje svoje stanovisko k danej problematike. Je však lepšie vyjadriť názor až po skončení diskusie, aby neboli žiaci vopred ovplyvnení názorom učiteľa.
- Diablov advokát – v prípade, že medzi žiakmi a žiačkami nastane zhoda názorov, učiteľ zámerne vyjadrí protichodný názor; teda taký, ktorý je v rozpore s názorom triedy, aby podnietil opätovnú diskusiu a diskutujúci zvážili aj iné varianty.
- Oficiálny postoj – zastáva oficiálne stanovisko, t. j. reprezentuje názory školy alebo komunity k danej problematike.
- Spojenec – podporujete názory a postoje tých, ktorí sú v triede v menšine.

Môžeme zastávať názor, že vyučujúci by mali byť prevažne neutrálni, no je potrebné si uvedomiť, že je to takmer nemožné. Tón hlasu, slová, ktoré používame či teč tela väčšinou spoľahlivo prezradia náš postoj, najmä ak máme na danú tému či situáciu vyhradený názor. Vám, ako aj žiakom a žiačkam, môže preto pomôcť, ak pred nimi otvorene priznáte, aký postoj k téme dlhodobo zastávate a čo vás k nemu priviedlo. Zdôraznite, že budete rešpektovať aj iné názory, ktoré v diskusii zaznejú. Ak je váš postoj k téme nejasný alebo danú tému považujete za komplikovanú, priznajte jej náročnosť a vysvetlite, že triedenie myšlienok a názorov môže niekedy trvať dlhšie.

Výber prístupu učiteľa závisí od mnohých faktorov, ako sú napr. téma, vek žiakov, vzťahy v triede alebo predchádzajúce vedomosti či konflikty. Je dobré, ak učiteľ vie flexibilne zastávať rôzne prístupy a je si vždy vedomý, prečo v danej situácii zvolil práve vybraný prístup.

Otázka: *V akých situáciách je vhodné použiť jednotlivé roly? Kedy môže byť použitie istej roly nápomocné a kedy naopak riskantné? Čo môže zastávanie istej roly spôsobiť – aké sú jej výhody a nevýhody? Vyhovujú vám niektoré roly viac než iné? Ktoré a v akých situáciách?*

ROZVÍJAŤ S DEŤMI A MLADÝMI ZRUČNOSTI, KTORÉ POTREBUJÚ NA TO, ABY VEDELI VYJADRIŤ SVOJ NÁZOR

Najdôležitejšími zručnosťami, ktorých rozvoj v súvislosti s citlivými témami potrebujeme u detí a mládeže podporovať, sú kritické myslenie, empatia a komunikačné zručnosti.

Kritické myslenie je v súčasnosti často spomínané ako nevyhnutná súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu, a to kvôli rôznym nástrahám číhajúcim na mladých ľudí v reálnom a tiež vo virtuálnom svete. Pod pojmom kritické myslenie pritom rozumieme jednak nezávislé myslenie, ktoré si u jedinca vyžaduje schopnosť slobodne myslieť, vytvárať si vlastné názory, postoje, vytýčiť si individuálne priority v živote[8]; a jednak „schopnosť posúdiť nové informácie, pozorne a kriticky ich skúmať z viacerých perspektív, tvoriť si úsudky o ich vierohodnosti a hodnote, posúdiť význam nových myšlienok, informácií pre svoje vlastné potreby“[9].

8 KLOOSTER, David. Co je kritické myšlení? In: Kritické listy. 2000, roč. 1, č. 1 – 2, s. 8 – 9. Zdroj: ŠÁNDOROVÁ, Viera. Metódy a formy práce podporujúce kritické myslenie u žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2013, s. 9 [cit. 10-04-2019]. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/v.šándorová_metódy_a_formy_práce_podporujúce_kritické_myslenie_žiakov_zo_szp.pdf

9 GRECMANOVÁ, Helena a kol. Podporujeme aktívní myšlení a samostatné učení žáků. Olomouc: Hanex, 2000, s. 7. Zdroj: ŠÁNDOROVÁ, Viera. Metódy a formy práce podporujúce kritické myslenie u žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2013, s. 8 [cit. 10-04-2019]. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/v.šándorová_metódy_a_formy_práce_podporujúce_kritické_myslenie_žiakov_zo_szp.pdf

Ako sa prejavuje kritické myslenie?

- Deti i dospelí sú zvedaví a neustále formulujú nové otázky.
- Oceňujú tvrdenia a argumenty iných, no ak sú nesprávne, nemajú problém ich odmietnuť.
- Hľadajú dôkazy a na ich základe robia rozhodnutia.
- Vytvárajú si úsudok na základe získania čo najväčšieho počtu informácií a neustále hľadajú ďalšie.
- Zaujímajú sa o nachádzanie nových riešení.
- Pozorne počúvajú iných a dávajú im spätnú väzbu. Kritické myslenie je pre nich dlhodobým procesom hodnotenia. Rozlišujú medzi faktami a názormi a pod.[10]

Ak chceme počas vyučovania podporiť kritické myslenie:

- Vytvárame bezpečné a aktívne učebné prostredie s pozitívnymi vzťahmi v kolektíve – tolerancia, porozumenie.
- Dávame dôraz na aktívne zapojenie žiakov a žiačok do výučby, preferujeme používanie participatívnych a zážitkových metód.
- Prinášame zaujímavé podnety a materiály na podporu kritického myslenia a uvažovania primerané ich veku.
- Dbáme na dostatočný priestor na diskusiu, sledovanie rôznych názorov a formulovanie otázok.

Empatia je súčasťou oveľa väčšieho komplexu porozumenia a regulovania vlastných emócií, t. j. celkovej emocionálnej inteligencie. Zároveň predstavuje kľúčovú kompetenciu napomáhajúcu otváraniu citlivých tém. Zahŕňa jednak ochotu žiačky alebo žiaka emocionálne sa vžiť do vnímania, cítenia a chápania druhého, a tiež aj vedomostnú a zručnostnú časť, ktoré sa dajú počas vyučovania rozvíjať precvičovaním. Skladá sa z týchto troch zložiek alebo úrovní[11]:

- schopnosť vidieť svet očami druhého a rozumieť mu (kognitívna);
- ochota vcítenia sa (emotívna);
- schopnosť empatického vyjadrenia smerom k druhému (verbálne alebo neverbálne správanie).

Týchto zložiek by si mali byť učitelia a učiteľky vedomí. To, že niektorý žiak alebo žiačka neprejavujú empatiu navonok, nutne neznamená, že v rámci aktivity nedošlo k posunu na úrovni porozumenia a cítenia. Ak chcete deťom a mladým v rozvoji empatie pomáhať, môžete vo výučbe využiť tieto metódy:

- diskusné metódy, kde je potrebné vyjadriť svoj postoj, emóciu;
- aktivity zamerané na spoločné riešenie problémov;
- rolové aktivity;
- riešenie prípadových štúdií;
- práca s príbehmi, realizácia interview.

10 PETRASOVÁ, Alica. Kriticky mysliaci učiteľ – tvorca kvality školy. Prešov: MPC, 2008. ISBN 978-80-8045-517-0. Citované z: ŠÁNDOROVÁ,Viera. Metódy a formy práce podporujúce kritické myslenie u žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2013, s. 12 [cit. 10-04-2019]. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/v.___ndorov__met_dy_a_formy_pr_ce_podporuj_ce_kritick__myslenie___iakov_zo_szp.pdf

11 BOUTON, Bobette. Empathy Research and Teacher Preparation: Benefits and Obstacles. In: SRATE Journal. 2016, roč. 25 , č. 2, s. 16 - 25. Dostupné na: https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1113829.pdf

POSKYTNÚŤ ŽIAKOM A ŽIAČKAM PRIESTOR NA OBJASNENIE A POCHOPENIE HODNÔT, KTORÉ SÚ ZÁKLADOM ICH REAKCIÍ

Dnešní mladí ľudia žijú v konzumnom svete, ktorý zahlcuje ich myslenie a prežívanie natoľko, že im častokrát bráni v nahliadnutí na hlbšie či globálne aspekty citlivých tém. Ak u nich prevláda nezáujem, pre pedagogický zbor je veľmi ťažké vtiahnuť ich do tém, ktoré sa ich na prvý pohľad vôbec netýkajú alebo sa im zdajú príliš vzdialené. Dobrou správou je, že v posledných rokoch pozorujeme nárast opačného trendu. Zdá sa, že na Slovensku i vo svete stúpa počet mladých aktivistov a aktivistiek, ktorým záleží na dianí v ich okolí[12]. Pre povzbudenie záujmu mladej generácie o globálne a citlivé témy odporúčame:

- zistiť, v čom tkvie ich nezáujem a apatia;
- prepájať témy s každodenným životom;
- predstaviť možnosti, kde môžu byť v téme užitoční (aby diskusia o témach nekončila vždy pesimisticky);
- osloviť bývalých žiakov a žiačky školy, ktorí sa angažujú v zaujímavých témach, aby prišli porozprávať o svojej skúsenosti a porozprávali svoj príbeh;
- využívať humor a príbehy;
- oceňovať zapojenie žiakov a žiačok, ktorí pôvodne prejavovali nezáujem.[13]

Citlivé témy sa dotýkajú hlboko zakotvených názorov, postojov a presvedčení. Preto je pre deti a mládež dôležité objasniť si svoje emócie či hodnoty za ich vlastným názorom, ktorý ich obzvlášť pri citlivých témach môže priviesť do vyostrenej diskusie a prípadného konfliktu. Prvotné reakcie na citlivé témy sú väčšinou silné a emotívne, a preto je veľmi dôležitá úloha toho, kto ich moderuje.

Mali by sme dodržiavať štyri dôležité zásady:

1. V rešpektujúcom priestore (REŠPEKT),
2. kde sú si všetci rovní (ROVNOSŤ),
3. môžeme slobodne vyjadriť svoj názor (SLOBODA),
4. a rozmanitosť týchto názorov je vítaná (ROZMANITOSŤ).

Na hodine často vyzdvihujeme pojmy, ako sú rešpekt či tolerancia. Žiakom a žiačkam však nemusí byť jasné, čo znamenajú. Je preto vhodné diskutovať aj o význame týchto pojmov a ujasniť si, ako ich v kolektíve chápeme a uplatňujeme. Napríklad, ako rešpektovať názory iných napriek tomu, že s nimi zásadne nesúhlasíme? Naozaj veríme, že všetci ľudia sú si rovní?

Pri vyostrených diskusiách preto nie je príliš vhodné žiakov a žiačky poučovať. Interaktívne a participatívne metódy sú najvhodnejším prístupom, keďže im umožňujú byť v procese učenia aktívni. Prístupy, ktoré podporujú kritické myslenie a budovanie empatie, sú užitočné tiež.

Pri participatívnych a zážitkových aktivitách alebo na hodinách GV zameraných na citlivé témy je obzvlášť dôležité rozvíjať kompetencie žiačok a žiakov holisticky – zamerať sa na celostný rozvoj osobnosti (to znamená vedomosti, zručnosti a postoje zároveň). Holistický rozvoj kompetencií v rámci globálneho vzdelávania väčšinou nastáva prirodzene a nie je nutné sa naň špecificky zameriavať, pokiaľ sú dodržané odporúčania k jednotlivým metódam a reflexia je správne vedená.

Otázka: *Na aké problémy môžete naraziť, ak sa rozhodnete citlivé témy zaradiť do výučby? Aké príležitosti môže takáto výučba priniesť – deťom i dospelým?*

12 DUFFY, Bobby a kol. Beyond Binary. The lives and choices of Generation Z. 2018 [cit. 10-04-2019]. Dostupné na: https://www.ipsos.com/sites/default/files/2018-08/ipsos_-_beyond_binary_-_the_lives_and_choices_of_gen_z.pdf

13 DALY, Pat – DAILEY, Matt. Practical Recommendations and Interventions: Disengagement and Apathy. [cit. 10-04-2019]. Dostupné na: https://www.education.udel.edu/wp-content/uploads/2013/01/Disengagement_Apathy.pdf

AKO ZABEZPEČIŤ ŽELANÝ PRIEBEH HODINY?

Pri využití participatívnych metód sa učitelia a učiteľky môžu stretnúť s rôznorodými reakciami. Podľa ideálneho scenára participuje každý žiak či žiačka na aktivite rovnako a v rešpektujúcej atmosfére nadobúda nové rozmanité kompetencie. V realite je situácia častokrát iná a učiteľ sa s ňou musí vedieť vysporiadať popri vedení aktivity tak, aby zabezpečil želaný alebo aspoň čo najmenej problémový priebeh hodiny.

Tu je pár tipov, čo môžete urobiť ešte pred začatím hodiny, aby ste zvýšili šancu, že hodina prebehne podľa vašich očakávaní[14]:

- Ujasnite si svoje očakávania a primárne ciele, ktoré chcete na hodine dosiahnuť. Taktiež zvážte zapojenie alebo vylúčenie hodnotenia v rámci hodiny (podľa návodu v predchádzajúcej kapitole).
- Využívajte rôznorodé metódy zapojenia kolektívu. Je prirodzené, že nie každá aktivita sadne každému žiakovi a žiačke. V začiatkoch zavádzania participatívneho a zážitkového učenia začnite s jednoduchými metódami a postupne zvyšujte nároky. Diskusie v menších skupinách, brainstorming cez písanie a následné prezentovanie pred celou skupinou sú bezpečnejšou alternatívou aj pre tých, ktorí majú ťažkosti vyjadrovať sa pred veľkou skupinou.
- Vytvorte v triede už od začiatku príjemnú atmosféru, ktorá bude korešpondovať s jej témou. Ak chcete viesť hodinu v participatívnom štýle, môže pôsobiť kontraproduktívne, keď sa napríklad na začiatku hodiny autoritatívne vymedzíte voči žiakom, ktorí sa veľa vypytujú alebo nedávajú pozor.
- V úvode zadania zdôraznite, že vás budú zaujímať názory všetkých. Povedzte, že oceníte, ak budú žiaci a žiačky hovoriť, aj keď si nie sú istí, či hovoria správne, a tiež oceňujete, keď budú zvedaví. Zároveň však trváte na spoločnom dodržiavaní pravidiel, ktoré budú platiť pre všetkých.
- Pozorujte triedu a nebojte sa navrhovať zmeny a reagovať na podnety flexibilne. Vopred nastavené pravidlá a systém hodnotenia môžu odrádzať žiačky a žiakov od toho, aby sa zapojili. Ak máte podozrenie, že kvôli niektorým pravidlám vznikajú problémy, uvažujte nad zmenou, aby sa napätá atmosféra uvoľnila.

PREČO A AKO NASTAVIŤ V TRIEDE PRAVIDLÁ?

V prípade, že učitelia v triede zavádzajú participatívne metódy, je užitočné sa na začiatku dohodnúť na spoločných **pravidlách spolupráce**. Keďže učiteľ/učiteľka nevystupuje počas týchto hodín v role autority, pravidlá predstavujú pre celú triedu oporu a rámec, ktorý im pomáha udržiavať participatívnu pracovnú atmosféru. Zároveň ich využije ako referenčný bod v prípade problematických situácií.

Vopred stanovené pravidlá[15]:

- pomáhajú triede orientovať sa v novej situácii,
- poskytujú triede bezpečie,
- pomáhajú jednotlivcom lepšie porozumieť zodpovednosti za vlastné správanie,
- sú prevenciou problémových situácii.

14 ABDULLAH, Mohd Yusof, RAHAMAH ABU BAKAR, Noor a MAHBOB, Maizatul Haizan. Student's Participation in Classroom: What Motivates them to Speak up?. *Procedia – Social and Behavioral Sciences.* 2012, 51. 516–522. DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.08.199.

15 LEMEŠOVÁ, Miroslava. Metodika vedenia sociálno-psychologického tréningu v prostredí školy. Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského. 2015.

Je dôležité, aby dodržiavanie pravidiel platilo pre všetkých rovnako. Ak je v triede napríklad dohodnuté pravidlo nehodnotenia názorov, je dôležité, aby sa aj učiteľka/učiteľ vyhol deleniu názorov na dobré a zlé. V prípade, že niekto opakovane porušuje pravidlá rešpektujúcej diskusie, je možné upozornenia pritvrdzovať, napríklad použitím spätnej väzby.

Návrh pravidiel pri využívaní participatívnych metód:

1. Vzájomne sa počúvame.
2. Zapájam sa a vyjadrujem svoj názor.
3. Rešpektujem názory ostatných, nehodnotím, ale analyzujem.
4. Strážime si čas, aby všetci dostali priestor.
5. Dôvernosť – neklebetíme o informáciach či situáciach, ktoré sa odohrali v triede.

Hodinu môžete uviesť takto: *„Na najbližších hodinách sa budeme venovať viacerým praktickým cvičeniam a diskusiám, preto bude užitočné, aby sme sa dohodli na pravidlách našej spolupráce. Budú platiť pre všetkých, vrátane mňa, a slúžia hlavne na to, aby sa nám spolu dobre pracovalo a aby sme predišli nedorozumeniam. Keď som nad nimi rozmýšľal/a, napadli mi pravidlá ako... Ako sa vám pozdávajú? Čo napadá vám...?“*

Následne môžete vyzvať celú skupinu, aby rozmýšľali, či im nejaké pravidlo chýba. V prípade výskytu nevhodného správania môžete spočiatku citlivo triedu upozorniť na dohodnuté pravidlá, a tým zabezpečovať korekciu nevhodného správania. Na korekciu nevhodného správania, ale aj na pochvalu za dodržiavanie pravidiel môžete využiť spätnú väzbu.

Aj napriek dôslednej príprave však môžu nastať rôznorodé situácie, ktoré by sa dali považovať za problémové. Ide však o prirodzené javy, ktoré netreba prehnane nálepkovať a pri správnom uchopení a intervencii môžu byť pre konkrétneho žiaka či žiačku, triedu, ale aj pre vás cennou skúsenosťou.

ZHRNUTIE A ZÁVEREČNÉ TIPY

Preberanie citlivých globálnych tém v triede podnecuje hlbšie úvahy, a tak pomáha ich lepšie pochopiť. Otváranie týchto tém umožňuje deťom i mládeži predovšetkým skúmať a oboznamovať sa s vlastnými hodnotami a názormi, ako aj s hodnotami a názormi ostatných. Rozvoj kritického a kreatívneho myslenia, schopnosť vytvárať si a následne formulovať vlastný názor, vysvetľovať emócie a objasňovať, na čom žiaci a žiačky zakladajú svoje postoje, sú ďalšie prínosy, ktoré citlivé témy prinášajú do výučby.

Riešenie citlivých tém v triede môže byť pomerne náročné a ťažké. Nasledujúce odporúčania pomôžu pedagogickému zboru lepšie prijať túto výzvu:

- Dôkladne sa pripravte na danú tému.
- V rámci triedy si spoločne stanovte pravidlá.
- Predtým, ako budete diskutovať o citlivých témach, vybudujte si bezpečné prostredie, kde má každý možnosť vyjadriť svoje názory.
- Pozerajte sa na hodnoty, na ktorých stoja názory žiakov a žiačok. Nekritizujte ich názory.
- Podporte žiakov a žiačky v ich úvahách – pátrajte po tom, prečo hovoria to, čo hovoria, z čoho vychádzajú a pod.
- Reagujte na prejavy nenávisti a diskutujte o tom, prečo nie sú vhodné. Stanovte si hranice.
- Snažte sa vyhnúť tomu, aby vaša vlastná emocionálna reakcia negatívne ovplyvnila proces diskusie a zároveň učte deti i mladých, ako môžu pracovať s vlastnými emóciami – ako ich rozoznať a ako sa s nimi vyrovnať.
- Buďte pripravení ísť do hĺbky, ak bude treba, aj s vedomím, že to zaberie určité množstvo času.

Globálne vzdelávanie v slovenských školách

Zostavili: Tatiana Cárová, Lenka Putalová

Autori a autorky (v abecednom poradí): Dávid Bán (Anthropolis), Tatiana Cárová (Človek v ohrození), Stefania Cavallaccio (ACS – Associazione di Cooperazione e Solidarieta), Charlotte Dwyer (Scottish Development Education Centre), Katarzyna Dzięciołowska (Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej), Franz Halbartschlager (Südwind Agentur), Chris Jackson (Leeds Development Education Centre), Elżbieta Krawczyk (Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej), Hannah Langdana (Leeds Development Education Centre), Justine Lepers (Le Partenariat), Zuzana Plachká (ARPOK), Lenka Putalová (Človek v ohrození), Alma Rogina (Humanitas – Centre for Global Learning and Cooperation), Miroslava Žilinská (PDCS)

Jazyková úprava: Zuzana Límová, Frédérique Hazéová

Grafická úprava: Miroslav Lukačovič, Rzeczy Obrazkowe

Vydavateľ: Človek v ohrození, n.o.

Tlač: Polygrafické centrum

Náklad: 500 ks

Rok vydania: 2019 (prvé vydanie)

ISBN: 978-80-89817-26-9

Vytlačené na recyklovanom papieri.

Publikácia vznikla s finančnou podporou Európskej únie a Slovak Aid. Za obsah publikácie je plne zodpovedná nezisková organizácia Človek v ohrození. Publikácia nereprezentuje názory Európskej únie a programu Slovak Aid. Tie nezodpovedajú za použitie informácií, ktoré sú v nej obsiahnuté. Elektronická verzia publikácie a ďalšie publikácie sú bezplatne dostupné na stránke www.globalnevzdelavanie.sk.

Človek v ohrození je mimovládna nezisková organizácia. Naším cieľom je pomáhať tým, ktorí to najviac potrebujú. Od roku 1999 podávame pomocnú ruku ľuďom, ktorých najrôznejšie okolnosti oberajú o ľudskú dôstojnosť a slobodu. Ženám, mužom a deťom trpiacim dôsledkami vojen, obetiam prírodných katastrof či tým, ktorí žijú v područí autoritárskych režimov.

Vzdelávacími a osvetovými aktivitami na Slovensku sa snažíme prispieť k budovaniu otvorenej, tolerantnej a solidárnej spoločnosti. Od roku 2003 realizujeme projekty globálneho vzdelávania vo formálnom a neformálnom vzdelávaní. Školám poskytujeme bohatý výber publikácií a metodických príručiek, ktoré pomáhajú mladým ľuďom lepšie pochopiť svet, rozvíjať kritické myslenie, sebavedomie, podporovať účasť na verejnom živote a prispieť k zlepšeniu života iných.